

Ora et labora

Gemeente van Christus,

Nederlanders bidden meer dan ze geloven. Volgens het in 2006 gepresenteerde onderzoek *God in Nederland* komt minder dan de helft van de Nederlanders in het geheel niet meer in een kerk en gelooft eenzelfde percentage eigenlijk niet meer in een hogere macht, maar volgens datzelfde rapport bidt nog altijd zo'n 63% van alle Nederlanders zo nu en dan (of vaker). En terwijl in de kerk het geloof in God en in hemel en hel bepaald niet meer algemeen beleden wordt, blijkt nog altijd 98% van alle 'kerkse PKN-leden' te bidden en van de niet-actieve maar nog altijd ingeschreven leden ook nog 77%.

Bidden en bidden

Bidden doen we dus nog altijd, ook als we twijfelen, ook als we met de kerk niet veel meer hebben, zelfs als we niet of nauwelijks in God geloven. Dat doet de vraag opkomen: wat is dat dan, bidden? In het genoemde rapport komen twee hoofdtypen naar voren: (1) bidden als uitdrukking van gelovigheid c.q. contact met God en (2) bidden als een vorm van zelfreflectie. In het laatste geval doet het er dus eigenlijk niet toe *wat* je gelooft en *of* je gelooft, want bidden is een vorm van je leven overdenken. Veel gelovige mensen geloven *bovendien* dat er in het gebed ook een vorm van contact is met God.

Bidden komt voor in alle religies. Wij zien hoe moslims bidden, vooral dat vijfmaal daags bidden - de religieuze plicht die *salat* heet. Bij de oosterse godsdiensten zoals het hindoeïsme en het boeddhisme is bidden vooral meditatie. En wij hebben in het Westerse christendom bidden vooral geleerd als het persoonlijk aanspreken van God, Maria of de heiligen. Maar wat doen we dan? Praten we in onszelf? Gebeurt er echt wat? Kortom: wat is bidden?

Opnieuw: Mozes en Jezus

Vanmorgen luisteren daarvoor we naar Jezus. Want Jezus leert zijn leerlingen en de wijde kring van de mensen rondom hem bidden. En laat ik meteen zeggen: wat we vandaag over bidden leren is niet het enige dat erover gezegd kan worden. Er wordt in de bijbel veel meer verteld over bidden dan wat hier staat. In het *Onze Vader* wordt bijvoorbeeld niet gedankt. Dat is vreemd en geeft te

denken natuurlijk. Toch wil dat niet zeggen dat we niet zouden hoeven danken. Denk maar aan Paulus die ons oproept om te danken onder alle omstandigheden.

Wat Jezus doet in de Bergrede is vertellen over *bidden in het nieuwe koninkrijk van God*. We hebben gezien hoe Matteus ons in zijn evangelie voortdurend wil herinneren aan Mozes en aan de geschiedenis van Israel. De verwijzingen liggen voor het oprapen: Jezus die ontkomt aan een kindermoord, zoals Mozes. Jezus die door de woestijn en door het water moet trekken, zoals destijds Israel door de woestijn en door de Schelfzee trok. Jezus gaat de berg op, zoals Mozes de berg op ging – hier staat een nieuwe Mozes die een nieuwe leefregel geeft en met zijn woorden een nieuw godsvolk schept. Dat vreemde bonte gezelschap dat wij ‘de schare’ noemen wordt een nieuw volk van God!

In het begin van de Bergrede wordt dat opnieuw gemarkeerd. Zoals Mozes het volk toesprak, *vóór* het binnentrekken in het land van de belofte, zo spreekt Jezus de mensen toe *aan de rand* van het Koninkrijk van God – Het Koninkrijk waarvan hij zegt: ‘Het is nabij!’ – je staat er vlak voor. Ook de luisteraars van de Bergrede staan aan de rand van een nieuw land. En daar staan ze voor *dezelfde keuzes*: gaan we het doen of gaan we het niet doen? Mozes zegt:

Vandaag draagt de HEER, uw God, u op om u aan deze wetten en regels te houden. Neem ze zorgvuldig in acht en leef ze met hart en ziel na. (Deuteronomium 26:16).

En dan volgen de zegeningen en de vervloeking. Als je gehoorzaamt dan ben je gezegend. Maar zo niet, dan volgt de vloek. De keuze is aan hen!

Bij Jezus zien we hetzelfde, maar nu in omgekeerde volgorde: Jezus *begint* met de zegen. Negen keer klinkt aan het begin van de Bergrede ‘*gelukkig ben je...*’ (‘*Zalig*’ zei de NBG-vertaling), wat hetzelfde betekent als het woord ‘gezegend’ dat Mozes gebruikt. Zalig is wie nederig van hart zijn, wie treuren, wie verlangen naar gerechtigheid en barmhartig zijn. Maar aan het eind klinken ook hier diezelfde waarschuwendende woorden: wie deze dingen hoort, maar ze niet doet, is ‘*onwijs*’. Die lijkt op een man die bouwt op zand. Maar...

...wie deze woorden van mij hoort en ernaar handelt, kan vergeleken worden met een verstandig man, die zijn huis bouwde op een rots (7:24).

Het nieuwe Rijk van God begint met de zegen, begint met de felicitaties, maar is evenmin vrijblijvend. Daarom zegt Jezus dat hij de wet niet wil afschaffen, maar dat hij is gekomen om de wet te vervullen. Hij schuift het oude niet aan de kant, maar brengt het tot de essentie.

Bidden in het Koninkrijk

En dan spreekt Jezus over bidden. Hij leert het nieuwe godsvolk wat bidden is in dat nieuwe Koninkrijk van God. Dit is niet zomaar een gebed, zelfs niet een modelgebed – wat Jezus vertelt over bidden staat of valt met dat Koninkrijk. Alleen wie het Koninkrijk zoeken kunnen dit bidden en wie dit bidt zoekt het Koninkrijk. Het staat midden in de nieuwe leefregel, de wegwijzers voor het nieuwe godsvolk. En let wel: Jezus leert de mensen *bidden*, niet een gebedje. Er staat: ‘bid dan *zo*’ en niet ‘bid dan *dit*’. Ik zie drie dingen die we dan leren:

1. bidden in het Koninkrijk is gericht op God
2. bidden in het Koninkrijk verbindt ons met elkaar
3. bidden in het Koninkrijk maakt ons vrij om het te gaan doen!

God op aarde

Als het ‘*Onze Vader*’ ons wil leren *bidden*, dan zullen we moeten letten op de *structuur* van het gebed. Wat gaat voorop en wat volgt? Wat wordt met nadruk genoemd en wat blijft achterwege? Welke woorden vallen op? Het eerste dat mij dan opvalt is dat dit bidden begint met drie keer nadrukkelijk ‘*uw*’. In het Grieks valt dat meer omdat dat ‘*uw*’ (in het Grieks *sou*) steeds aan het eind van de zin staat. In wat houterig Nederlands zou je kunnen zeggen:

Onze Vader in de hemel,
geheiligd is de naam *van u*
laat komen het rijk *van u*
laat gebeuren de wil *van u*

Kijk, dan kan het je niet meer ontgaan. Het gaat om *God*, om *zijn* naam, *zijn* rijk en *zijn* wil. Daarop worden wij gericht! Bidden gaat niet om mijn zaak en mijn welbevinden, maar om Gods zaak! Tegelijk vraag je je dan af: moeten wij dan met ons hoofd in de wolken lopen? Zijn mensen van het Koninkrijk mensen die de hele dag niets anders doen dan aan God denken? We kennen die types wel en dat zijn niet meteen de meest aantrekkelijke voorbeelden. Altijd hebben ze het over God, altijd denken ze aan de hemel, maar ze lijken hun gewone aardse alledaagse leven erbij te vergeten. De zweverige types – is dat ons voorbeeld?

Jezus corrigeert die gedachte meteen! Want achter deze drie zinnestjes met de woorden ‘*van u*’ staat een grote accolade: ‘zoals in de hemel, zo ook op aarde’. Het gaat inderdaad om Gods naam, Gods Koninkrijk en Gods wil, maar dan *op aarde, zoals in de hemel*. We bidden om de heiliging van Gods naam op aarde, we bidden om Gods koninkrijk op aarde en om Gods wil op aarde...

Wat is dat: Gods naam heiligen? Zijn naam is dat onuitsprekelijke en eigenlijk onvertaalbare 'jhw' dat zoiets moet betekenen als: 'Ik ben die Ik ben' of 'Ik zal bij je zijn' of 'Ga maar, dan ga ik met je mee'. Gods naam is het verhaal van zijn nabijheid, van zijn meegaan met mensen die onderweg gaan. Het heiligen van die naam betekent: die naam eren, die naam waarmaken. Wij bidden met Jezus mee: laten mensen u kennen als een God die erbij is, als een God die meegaat. En dat betekent niets anders dan: laten er mensen zijn die dat zichtbaar maken! Mensen die Gods nabijheid durven zijn. Korter gezegd: mensen die nabij willen zijn – zoals God nabij is. Dat gaat dus over onszelf!

Hetzelfde geldt natuurlijk voor Gods wil. Gods wil is geen 'masterplan' voor deze wereld, als een soort blauwdruk voor de toekomst. Nee, Gods wil is een appèl op mensen. Luister maar wat de profeet Micha ooit zei:

*Er is jou, mens, gezegd wat goed is, je weet wat de HEER van je wil:
niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg
te gaan van je God.*

Als we dan bidden: 'Laat uw wil op aarde gebeuren zoals in de hemel', dan gaat het opnieuw over *mensen* die dat gaan doen! Mensen die recht doen, trouw betrachten en nederig de weg van God gaan. Mensen die in liefde leven, elkaar vergeven, hun brood delen. *Want dat is de wil van God.* Ja, we worden met dit gebed gericht op Gods zaak, op God zelf. Maar dat blijkt geen zweven te zijn, dat is handen uit de mouwen. Wie bidt om de heiliging van Gods naam, de komst van zijn rijk en de vervulling van Gods wil, die merkt dat het geen vrijblijvend gebed is. Deze manier van bidden is gevaarlijk, dat hou je niet buiten je. Dit gebed gaat veel meer over *ons* dan we misschien op voorhand dachten.

Veroordeeld tot elkaar

Als we gaan opletten op Jezus' gebruik van woorden valt ons meer op. Het gebed begint met 'Onze Vader...' en we hebben veertien dagen geleden gezien hoe opmerkelijk dat woordje 'ons' hier is. Dat smeedt dit vreemde bonte gezelschap, dit zootje ongeregeld rondom Jezus op de berg, tot een nieuwe gemeenschap. *Radicaal katholiek* noemden we dat toen. Maar nu we goed kijken komt dat woordje 'ons' nog een paar keer voor. Jezus leert ons de beden:

*Geef ons vandaag het brood dat wij nodig hebben.
Vergeef ons onze schulden...
En breng ons niet in beproeving...*

Na het drie keer 'uw' nu drie keer 'ons'. Ziet u dat het woordje 'ik' niet voor komt en ook het woordje 'jij' of 'jullie' niet? Dat is toch opvallend. We leren hier niet bidden voor onszelf en ook niet voor anderen... alleen voor *ons*. Hoewel, in dat woordje 'ons' zit natuurlijk allebei: 'ons' is de optelsom van 'ik' en 'de anderen'. Maar dan ook precies zo: niet *ik* alleen zonder de anderen en ook de anderen niet alleen zonder mij... Het bidden dat Jezus ons leert maakt van mensen radicale 'ons-zeggers'. In het koninkrijk van God komen 'ik' en 'de anderen' niet voor, tenzij we 'ons' kunnen zeggen.

Dat is nogal wat. Zeker als we zien waarover het gaat: ons brood, onze schuld en onze beproeving. Als het woordje 'ik' hier niet bestaat, kan ik dus onmogelijk bidden voor '*mijn* brood'. Want het is *ons brood*. En wie na het bidden om 'ons brood' ook brood ontvangt, krijgt '*ons brood*'. Nog eens anders gezegd: wie bidt 'geef *ons* het brood dat we nodig hebben' maar dan het brood (of welke andere rijkdom dan ook) voor zichzelf houdt, die steelt. Niet delen is stelen! Dat is nogal wat. Hoe één enkel woordje ons hele leven op scherp kan zetten...

Dan geldt dat ook voor schuld. Als daar ook het woord 'jullie' of 'jouw' niet bestaat kunnen we niet meer spreken van 'jullie schuld' of 'jouw fout'. Ook in ons tekortschieten, in ons falen, in onze schuld zijn we radicaal tot 'ons' geworden. Waarin u of jij tekortschiet, daarin schieten *wij* tekort. En dat wat ik laat liggen, dat laten *wij* liggen. In het Koninkrijk van God kunnen we dus nooit meer met de vinger wijzen naar de schuld van de ander. Niet: 'eigen schuld dikke bult!' en ook niet 'wie zijn billen brandt moet op de blaren zitten'. Maar evenmin past hier het ziekmakende zelfbeklag dat altijd jammert: 't is allemaal mijn schuld!' Jezus leert ons onze tekorten en onze schuld als 'van ons' te zien.

Dan snappen we ook dat Jezus daar meer over zegt: '*vergeef ons, zoals ook wij vergeven wie ons iets schuldig zijn*'. We kunnen alleen maar vragen om vergeving van onze schulden als we elkaar onze schulden vergeven. Aan het eind van het *Onze Vader* legt Jezus daarop nog eens extra nadruk:

Want als jullie anderen hun misstappen vergeven, zal jullie hemelse Vader ook jullie vergeven. Maar als je anderen niet vergeeft, zal jullie Vader jullie je misstappen evenmin vergeven.

God kijkt de kunst van mensen af, zou je kunnen zeggen. Beter gezegd: dit is de enige manier waarop we werkelijk 'ons' kunnen zeggen: door elkaar te vergeven. Zolang we elkaar met 'jouw' en 'jullie' bestoken is er van een werkelijk 'ons' geen sprake en dus ook van vergeving niet. Wie de ander niet vergeeft leeft zelf zonder vergeving.

Vrij om te doen

Durven we nog verder? Dit bidden dat Jezus ons leert zet de boel wel op scherp! Dit is geen vaag geprevel, geen 'iets tegen Iemand zeggen'. Wèg is hier de vrome vrijblijvendheid. Wèg de schijnheiligheid van mooie gebeden en een leven dat zo anders is. Maar is dit niet teveel van het goede? Dit kunnen we toch niet? Weet Jezus wel dat wij gewone mensen zijn? Dat we onze zwaktes hebben, onze baaldagen, onze nukkige buien? Weet Jezus van onuitstaanbare mensen en moeizame huwelijken? Is dit niet onbarmhartige heiligentaal?

Ja en nee. Jezus doet, noch in het Onze Vader, noch in de Bergrede als geheel, geen druppel water bij de wijn. *Maar hij weet van onze zwakte*. Hij leert ons immers bidden: 'Leid ons niet in beproeving, maar verlos ons van de boze'. Wij mogen bidden om bewaring voor verleidingen, wij mogen bidden om verlossing van het kwaad. Ja, dat kwaad is er. Nog altijd. Ook in het Koninkrijk van God is dat niet weg. De werkelijkheid is weerbarstig en taai en mensen zijn complexe wezens. Jezus weet het en geeft ons een gebed dat dat vertolkt. Dit is een Kyriegebed – *'Heer, ontferm U'* – het bidden uit 'het dal van diepe duisternis' waarover Psalmen spreken. Jezus weet wat voor vlees hij in de kuip heeft.

Bovendien: we staan er niet alleen voor – Jezus kent niet alleen *ons*, hij kent *deze weg*. Daar ligt het cruciale verschil tussen Mozes en Jezus. Mozes mocht het beloofde land zelf niet binnengaan, maar Jezus gaat ons voor dit Koninkrijk in. De Bergrede is niet een program dat Jezus ons naliet met de woorden 'maak er maar wat van', het is de weg die hijzelf is gegaan. Jezus zou die beproeving gaan meemaken en het kwaad in de ogen kijken. Jezus zou er aan bezwijken. En ook dat was het laatste niet. De dood is het laatste niet. Jezus weet dat deze ogenschijnlijk onbegaanbare weg een weg ten leven is, want hij ging die weg.

'Leid ons niet in beproeving, maar verlos ons van de boze' - deze laatste bede maakt ons vrij om met al die andere beden voluit ernst te maken. Wetend dat we falen, zoeken we naar de heiliging van Gods naam, de komst van Gods rijk en de gehoorzaamheid aan zijn wil. Levend van vergeving vergeven wij elkaar de schulden, laten wij ons opnemen in een gemeenschap 'ons' zegt en die deelt in rijkdom en in tekort. Levend van genade volgen wij het spoor van de navolging! Laat uw Koninkrijk komen, als in de hemel, *zo ook op aarde*.

Amen.